

Active Learning

Spelend contact maken en de wereld om je heen ontdekken.

Een methode voor kinderen en volwassenen met een (zeer) ernstig meervoudige en visuele beperking en hun cliëntsysteem

Anouk Dirkse, Marja Knecht,
Linda van Oevelen, Tineke Ploeg,
Martien Rienstra en Wendy Timmermans

Werkboek

“Omdat ik niet naar de ruimte om mij heen kan gaan, moet die ruimte naar mij toe komen.” (Lilli Nielsen, 1992)



Colofon

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die desondanks onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteurs en uitgever geen aansprakelijkheid.

Foto's

Kirsti Boessenkool, Eric Reker,
C. Çıblak en anderen.

Illustraties

Sylvia Weve.

Basisontwerp

Weijsters & Kooij vormgevers.

Opmaak

Makes Sense design.

© 2019 Visio, Huizen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door afdrukken, kopieën, of op welke manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Correspondentie inzake overneming of reproductie richten aan:
Visio, afdeling Communicatie,
Postbus 1180, 1270 BD Huizen.

Inhoud

Woord vooraf 5

Hoofdstuk 1 | Achtergrond 6

- 1.1 Lilli Nielsen 7
- 1.2 Active Learning 8
- 1.3 Praktijkvoorbeelden 8
- 1.4 De doelgroep 9
- 1.5 Begeleidingstechnieken 10

Hoofdstuk 2 | Exploratie 14

- 2.1 Wat, waarom, waar en hoe? 15
- 2.2 Hulpvraag bespreken in team 15
- 2.3 Observeren/observatielijst 15
- 2.4 Begeleidingsplan 16

Hoofdstuk 3 | Aan de slag met Active Learning 18

- 3.1 Specifieke materialen 19
- 3.2 Klaar voor de start... 20

Hoofdstuk 4 | Materialen en voorwerpen 22

- 4.1 Speelbord 23
- 4.2 Little Room 24
- 4.3 Speelschort en speelband 26
- 4.4 Speelboog 28
- 4.5 Speelgoedkist 30
- 4.6 Resonantieplank 31
- 4.7 Essef board 31
- 4.8 Voorwerpen 32
 - Visueel 32
 - Tactiel 33
 - Auditief 34
 - Geur/reuk 35

Bijlagen 36

Verantwoording 41



Woord vooraf

Het is voor iedereen prettig en zinvol om iets te doen: spelen, werken, sporten, muziek maken. Je komt hierdoor in contact met de wereld om je heen en je ervaart dat je deze wereld kunt beïnvloeden. Dit maakt je bewust van je eigen mogelijkheden: je hebt zeggenschap over je eigen leven.

Niet iedereen is echter in staat om vanuit zichzelf iets te ondernemen. Als je een (zeer) ernstig meervoudige en visuele beperking hebt, is het vaak niet mogelijk om op onderzoek uit te gaan. De wereld om je heen is niet bereikbaar of niet aantrekkelijk om te ontdekken, omdat je niet voldoende ziet.

Binnen Visio wordt de methode Active Learning, ontwikkeld door L. Nielsen, met succes ingezet bij kinderen/volwassenen voor wie het maken van contact niet vanzelfsprekend is. De wereld wordt dichterbij gebracht en aantrekkelijk gemaakt, zodat contact maken met een minimale inspanning mogelijk is. Deze actie geeft zintuiglijke feedback over de inspanning die geleverd is en de betrokkene leert op dat moment iets over zijn nabije wereld.

Nielsen ontwikkelde een aantal specifieke materialen om het contact nog meer te kunnen stimuleren. In de praktijk blijkt Active Learning veel handvatten te bieden voor deelnemers die weinig mogelijkheden hebben en weinig initiatief tonen. Soms ontstaat zelfverwondend gedrag of raakt de deelnemer steeds meer teruggetrokken in zichzelf. Active Learning

zoekt naar een passend aanbod en kan dit beschadigende gedrag soms beïnvloeden. Dit werkboek is bedoeld om Active Learning in de schijnwerpers te zetten en toegankelijk te maken voor iedereen die werkt met kinderen of volwassenen met een visuele en (zeer) ernstig meervoudige beperking. We spreken in dit boek over deelnemers, omdat we ons vooral richten op de actieve rol die dit kind/deze volwassene heeft. Spelenderwijs maakt de deelnemer actiever contact en ontdekt de wereld om zich heen. Zo leert hij zijn mogelijkheden (ver)kennen om die wereld te beïnvloeden.

Het werkboek gaat in op:

- de mogelijkheden van de deelnemer
- de rol van de ouder/de begeleider/het netwerk
- het aanpassen van de (fysieke) omgeving

Op het intranet van Visio is Active Learning opgenomen in het methodenboek. Op de website van Visio is de theorie van Active Learning beschikbaar als digitale uitgave.

We wensen je veel plezier en inspiratie met dit werkboek!

Projectgroep Active Learning:

Anouk Dirkse, Marja Knecht, Linda van Oevelen, Tineke Ploeg, Martien Rienstra en Wendy Timmermans

Achtergrond



1.1 Lilli Nielsen

Lilli Nielsen (1926-2013) is de grondlegger van Active Learning. Zij kwam uit een gezin van zeven kinderen, vier van deze zeven kinderen waren blind. Vanaf haar zevende jaar heeft zij veel voor haar jongere blinde broertje gezorgd. Haar keuze om met blinde en slechtziende kinderen te gaan werken, werd hierdoor beïnvloed.

In haar werk op het nationaal Deens instituut voor blinde en slechtziende kinderen in Refsnaesskolen signaleerde ze hoe moeilijk het was voor deze kinderen om contact te maken met hun nabije omgeving. De kinderen waren regelmatig in zichzelf gekeerd en leerden weinig over hun eigen mogelijkheden. Ook leerden ze veel minder over die nabije omgeving en kregen ze geen feedback op hun eigen handelingen en bewegingen.

Later kwam Nielsen in haar werk in aanraking met blinde en slechtziende kinderen met een meervoudige beperking. Hierbij kwam de complexe wijze waarop contact gemaakt kan worden met de nabije omgeving nog veel nadrukkelijker naar voren. Nielsen ontwikkelde een werkwijze die specifiek ingaat op het maken van contact met de omgeving. Ze beschrijft de ontwikkeling van (zeer) ernstig meervoudig beperkte kinderen

met een visuele beperking. Ze legt uit dat op jonge leeftijd de vorming van het zelfbeeld en het eigen initiatief bij deze groep minder vanzelfsprekend verloopt. Deels komt dat door de aanwezige beperkingen, maar deels ook door een onvoldoende stimulerende omgeving. Nielsen schreef een aantal boeken en deed onderzoek naar het effect van de Little Room (een soort speelhuisje, speciaal ontwikkeld voor Active Learning). Zij gaf lezingen over de hele wereld. Haar motto was: "Since I am unable to come to the room, the room must come to me"¹ (Omdat ik niet naar de ruimte om mij heen kan gaan, moet de ruimte naar mij toe komen). Op dit moment wordt Active Learning wereldwijd ingezet bij kinderen en volwassenen met een meervoudige en visuele beperking. Zie ook www.activelearningspace.org



Dr. L. Nielsen

1.2 Active Learning

Active Learning is een behandelmethodede voor deelnemers met een (zeer) ernstig meervoudige en visuele beperking, die weinig actief contact maken met de wereld om hen heen. Vaak hebben zij geringe mogelijkheden om zelf activiteiten te ondernemen. Ook worden zij, door de aanwezige slechthoortbaarheid, minder geprikkeld om in actie te komen.

Active Learning richt zich op de deelnemer zelf, het netwerk (ouders, begeleider op de groep/woning, therapeuten), en de fysieke omgeving (de speelhoek, de bedbox, de rolstoel). Op basis van de mogelijkheden en zintuiglijke voorkeuren van de deelnemer wordt de omgeving zo prikkelend mogelijk ingericht. De interactie tussen begeleider en deelnemer richt zich op het initiatief van de deelnemer en op optimale feedback op zijn eigen handelen.

Top 5 van Active Learning-kernpunten (www.activelearningspace.org):

- **Actieve participatie van de deelnemer: laat het initiatief bij de deelnemer**
Activiteiten die door deelnemer zelf in gang worden gezet, leveren meer feedback op over de uitgevoerde handeling en de binnenkomende zintuiglijke informatie.
- **Herhaling is altijd mogelijk: oefening baart kunst**
Iets leren van opgedane ervaringen door de deelnemers vergt veel herhaling en tijd.

- **Volg de ontwikkeling**

Bedenk goed wat de volgende stap in de ontwikkeling zou kunnen zijn en neem vooral kleine stapjes.

- **Motiveer de deelnemer**

Zoek de juiste ingang, houd hierbij rekening met zowel de emotionele ontwikkeling als de functionele mogelijkheden. Verwissel regelmatig de voorwerpen, de deelnemer kan dit immers zelf niet. Nieuwe voorwerpen prikkelen het initiatief om op onderzoek uit te gaan.

- **Begrens de zintuiglijke input**

Wees je bewust van storende en afleidende prikkels, houd goed rekening met overprikkeling van de voorwerpen die je aanbiedt, maar zorg er ook voor dat er voldoende te beleven valt.

1.3 Praktijkvoorbeelden

Ahmed is in zichzelf gekeerd en maakt geen contact met de wereld om zich heen. Hij wrijft af en toe wel over zijn trui. We hebben hem een speelschort aan getrokken waarop drie verschillende voorwerpen vastgemaakt zijn: knisperfolie, een kerstketting en een sjaaltje. Ahmed komt nu af en toe in contact met een van deze voorwerpen en gaat dan kort op onderzoek uit.

Lion heeft een ernstig motorische beperking; hij kan alleen zijn rechtervoet enigszins gericht bewegen. We hebben hem in een

hoefijzerkussen gelegd om hoofd en schouders goed te ondersteunen. In deze houding kan hij de bellenmolen, die bij zijn rechtervoet staat, aanraken en in beweging brengen. Iedere keer dat hij deze beweging maakt, krijgt hij feedback door het geluidje dat ontstaat en de aanraking die hij voelt. Hij heeft er plezier in, en zijn bewegingen worden steeds gerichter en bewuster.

Esmee ligt in de Little Room; bij haar rechterhand is een schelpenkoord opgehangen. In het begin raakt zij het koord per ongeluk aan en is ze verbaasd over het geluid dat ze hoort. Nadat dit een paar keer gebeurd is, gaat ze op zoek en maakt steeds gerichter contact met het schelpenkoord. Je ziet aan haar glimlach dat ze duidelijk plezier beleeft aan deze activiteit. In de Little Room hoor je de geluiden die je zelf teweegbrengt veel duidelijker door de afgebakende ruimte waarin je ligt.

Jasper maakt weinig contact met voorwerpen; knopen en ritsen hebben echter wel zijn interesse. Op de momenten dat hij moet wachten op de groep (we noemen dat ook wel loze momenten) krijgt hij steeds een bak met ritsen en knopen aangeboden. De inhoud van deze bak prikkelt hem niet alleen om de voorwerpen kort aan te raken, maar ook om deze voorzichtig te manipuleren.



1.4 De doelgroep

Deelnemers met een (zeer) ernstig meervoudige en visuele beperking spelen de hoofdrol in dit werkboek. Er is bij hen sprake van een ontwikkelingsleeftijd tussen 0 en 24 maanden. Er zijn vaak beperkingen in het zelfstandig kunnen verplaatsen en in het reiken en pakken van voorwerpen. De visuele beperking maakt dat de deelnemer wazig of niet kan zien, niet altijd begrijpt wat hij of zij ziet, en/of een beperkt overzicht heeft. Contact en communicatie zijn beperkt mogelijk, evenals spel en zelfredzaamheid. Soms zijn de voorwaarden om voorwerpen te ontdekken wel aanwezig, maar komen

zinnvolle handelingen op één of andere manier niet tot stand. In de dagelijkse praktijk zien we bijvoorbeeld het volgende:

Eline wrijft regelmatig met haar hand over haar trui. Als we haar een voorwerp aanbieden, weert zij dit af of maakt heel even kort contact.

Thomas maakt eindeloos wapperbewegingen met zijn linkerhand. We zetten hem in zijn rolstoel onder een speelboog. Tijdens het wapperen raakt hij een rinkelbal per ongeluk aan. Hij schrikt, zoekt een houding waarin hij de rinkelbal kan vermijden, en gaat door met wapperen.

Kahlid maakt niet of nauwelijks bewegingen met zijn handen, deze liggen vaak passief op zijn rolstoelblad. Op het moment dat je zijn handen aanraakt of hem een voorwerp in

handen geeft, trekt hij zich terug.

Mats kan met zijn linkerhand voorwerpen van zijn rolstoelblad duwen. Hij vindt dit een leuk spelletje. Op de groep is er vrijwel nooit tijd om dit spelletje met hem te spelen. Hij zit daarom vaak in zijn rolstoel te luisteren en probeert te kijken naar wat er om zich heen gebeurt. Het brede scala aan beperkingen zorgt ervoor dat het maken van contact met de nabije omgeving slechts moeizaam tot stand komt. De omgeving is onvoldoende zichtbaar en prikkelend, het kost te veel motorische inspanning om deze te onderzoeken, of de omgeving is niet bereikbaar.

1.5 Begeleidingstechnieken

Bij deelnemers met een ernstig meervoudige en visuele beperking is de neiging groot om de



handelingen samen te doen, of de handelingen over te nemen. Zo ontnem je hen een belangrijk deel van de input van deze handeling. Door in te zoomen op mogelijkheden en het eigen handelen mogelijk te maken, leert de deelnemer de wereld om zich heen zelf ontdekken. Dit kun je doen door de verschillende begeleidingstechnieken (passend bij de emotionele ontwikkelingsleeftijd van de deelnemer) toe te passen.

- **Nabijheid:** Bij deze begeleidingstechniek heeft de deelnemer de hoofdrol. De rol van de begeleider is om in de nabijheid van deze persoon te spelen met spel materiaal. En te wachten totdat de deelnemer initiatief neemt om contact met jou of met het materiaal te maken. Deelnemers die weinig tot geen contact maken met voorwerpen/materialen om hen heen, kunnen door de techniek van nabijheid uitgelokt worden om dat contact wel aan te gaan. Bij deze techniek heeft de begeleider geen enkele intentie om een beroep te doen op de functionele vaardigheden van de deelnemer. Het gaat hier om de deelnemer zelf, en zijn initiatief om contact met de begeleider of met het spel materiaal aan te gaan. Als de deelnemer initiatief neemt om contact te maken, is het belangrijk om te reageren alsof het normaal is dat deze persoon dit doet. Uitbundig prijzen kan mogelijk een afweer bij de persoon teweegbrengen om een volgende keer opnieuw initiatief te nemen.

Deze fase is ook gericht op onderzoek naar de voor- en afkeuren van de deelnemer, zijn

reacties op geluiden in de omgeving, de manier waarop de deelnemer uit zichzelf contact maakt, en welke initiatieven hij laat zien. Mocht de deelnemer zich terugtrekken, dan moet dit gerespecteerd worden. Dit is namelijk ook een initiatiefname in het contact.

Sommige deelnemers zijn vooral gericht op lichamelijk contact, veelal passend bij hun emotionele niveau. Als begeleider is het zinvol om hier op in te gaan, maar daarna terug te keren naar de spelmaterialen.

- **Spiegelen:** De techniek 'spiegelen' is gericht op het prikkelen van de interesse van de deelnemer voor handelingen die zich dichtbij afspelen, en het versterken van 'het nemen van initiatief'. Het stimuleren van 'spiegelen' ontstaat door de handeling (met een bijbehorend geluid) eerst voor te doen en dan samen met de deelnemer te doen. Bijvoorbeeld een prop papier maken, of met blokken op elkaar slaan.

Verbale begeleiding van de handelingen is voor de visueel beperkte deelnemer belangrijk. Dit kan met zinnen, maar ook met het benoemen van de kernwoorden. Dat laatste is voor de deelnemer vaak beter te begrijpen. Dus niet: 'hier heb je het, pak maar vast', maar: 'voor jou', of 'pak maar' (waarbij het van belang is dat iedereen binnen het netwerk van de deelnemer dezelfde bewoordingen gebruikt).

De geluiden die een deelnemer maakt, hebben

vaak geen relatie met de wereld om hen heen. Zij maken vooral geluiden met of via hun eigen lichaam: klappen, tanden knarsen, brabbelen. Voor ons kan dit als stereotiep gedrag overkomen. Door geluiden te maken met bepaalde objecten, deze te registreren en te herkennen als een ander ze maakt, leert de deelnemer handelingen van de volwassene te koppelen aan de geluiden die daarbij horen.

- **Interactie:** Het gaat in deze fase om het 'samen doen': samen een zaklamp bewegen in een donkere ruimte, samen een knop van een pianotoets indrukken, trek- en duwspelletjes spelen, waarbij ik-jij op de voorgrond staat. Er is sprake van beurtspelletjes en beurtgedrag, in het verbale contact wordt nu vaker gebruikgemaakt van 'ik' en 'jij': 'ik drink uit mijn beker, jij drinkt uit jouw beker, ik doe mijn jas aan, jij doet jouw jas aan'.

In deze fase wordt een beroep op de samenwerking gedaan: 'jij kan me helpen'. Een kind kun je helpen door zijn handen in de buurt van de handeling te houden, zodat het kind bepaalde bewegingen kan volgen. Dit impliceert dat het tempo van de handeling laag moet zijn, en meerdere malen herhaald moet worden. Zorg ervoor dat de deelnemer zelf het initiatief kan blijven behouden om wel of niet mee te doen. Ook nu is het weer belangrijk dat er een keuze wordt gemaakt voor bepaalde materialen die passend zijn bij de voorkeur van de deelnemer, zijn emotionele ontwikkelingsniveau en zijn

motorische mogelijkheden. Als de deelnemer zich terugtrekt in deze fase, dan moet dit altijd gerespecteerd worden en wordt teruggegaan naar een vorige fase (spiegelen of nabijheid).

- **Meehelpen:** In deze fase is er al een basis gelegd voor emotionele stabiliteit. De deelnemer staat er nu voor open om te leren over afhankelijkheid en onafhankelijkheid in relatie tot de ander. In deze fase wordt een beroep gedaan op de interesse van de deelnemer om nieuwe handelingen uit te voeren.

Dagelijkse handelingen worden opgesplitst in deelhandelingen. Deze deelhandelingen worden verdeeld tussen de deelnemer en de volwassene: 'ik doe een stukje brood op je vork en jij stopt het in je mond; ik doe de knikker in de beker en jij haalt hem er uit'. Als de deelnemer de handeling niet alleen wil doen, dan wordt teruggegaan naar de vorige fase, en doe je de deelhandeling samen. Soms duurt het een paar minuten voordat de deelnemer zijn eigen deelhandeling uitvoert. Wellicht kan de deelnemer steeds meer deelhandelingen zelfstandig uitvoeren en leert zo uiteindelijk de hele handeling zelf te doen.

Ook nu weer geldt: respecteer de deelnemer en geeft hem de ruimte om zijn eigen initiatief in gang te zetten.

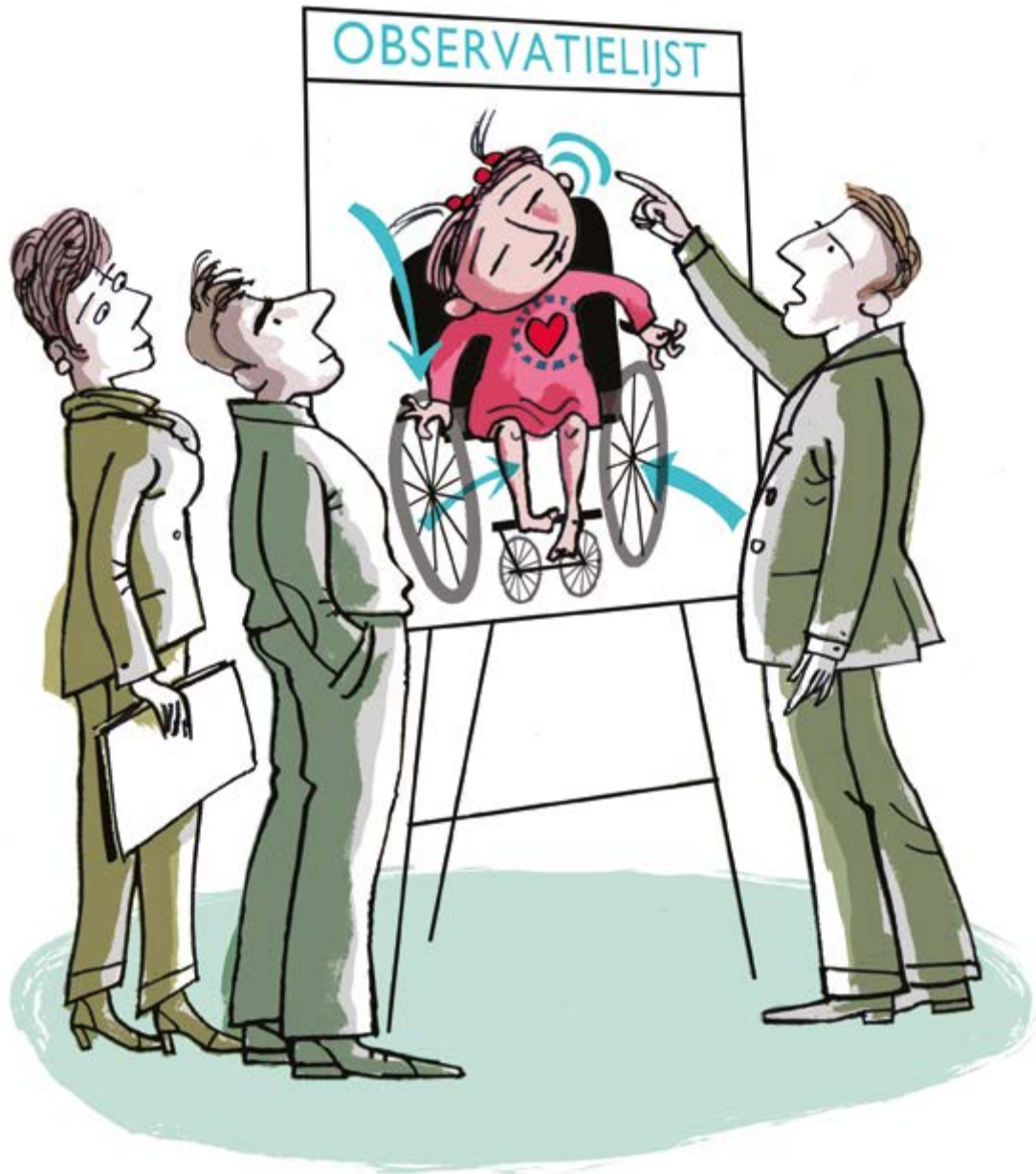
- **Oorzaak en gevolg:** In deze fase wordt de deelnemer voorbereid op de eisen die er aan hem gesteld gaan worden. De deelnemer leert om

zichzelf te vertrouwen en legt hiermee de basis om te beslissen over zijn eigen leven. Deze fase begint rond de emotionele leeftijd van twee jaar. In de verbale communicatie wordt de deelnemer geleerd dat handelingen consequenties hebben, en dat het ene het andere opvolgt, bijvoorbeeld: 'als je wilt drinken, moet je eerst je beker op tafel zetten; als je samen een verhaaltje in bed wilt, moet je eerst je tanden poetsen; als je met de piano wilt spelen, moet je eerst naar de speelhoek kruipen'.

Als de deelnemer in staat is om meer en meer aan verzoeken te voldoen, dan zal hij mogelijk ook meer aandacht en/of meer afhankelijkheid laten zien. Voor sommige mensen is het een openbaring als ze merken dat ze aan een verzoek kunnen voldoen. Als de deelnemer hiermee vertrouwer raakt, kan hij zich steeds onafhankelijker opstellen. Het wordt makkelijker voor hem om ingrijpende veranderingen in zijn leven te accepteren, omdat er meer emotionele stabiliteit is ontstaan.



Exploratie



2.1

Wat, waarom, waar en hoe?

Een goed begin is het halve werk. Dat geldt ook wanneer je aan de slag gaat met de methode Active Learning. Wanneer je met elkaar een deelnemer in kaart hebt gebracht, kun je goed bepalen wat een geschikte activiteit is voor een deelnemer. Het in kaart brengen van een deelnemer noemen we de exploratiefase.

De exploratiefase bestaat uit:

- Dossieronderzoek, wat is de uitslag van het visueel functieonderzoek en wat zijn de visuele mogelijkheden?
- Een observatie van de mogelijkheden die de deelnemer heeft om contact te maken: initiatief nemen, zintuiglijke voorkeuren, motorische mogelijkheden en kijkgedrag.
- Een observatie van de wijze waarop de deelnemer contact maakt met zijn nabije omgeving (materiaal, voorwerpen en personen)

Vanuit de exploratiefase worden de doelen en werkwijze vastgesteld. Voor welke begeleidings-techniek kies je en welke materialen ga je gebruiken?

2.2

Hulpvraag bespreken in team

De allereerste stap is om met elkaar de hulpvraag van de deelnemer te bespreken:

- is er sprake van probleemgedrag/automuti-

lerend gedrag?

- is er sprake van een deelnemer die heel weinig van zichzelf laat horen en daardoor vaak vergeten wordt?
- zijn er regelmatig momenten waarop de deelnemer niets te doen heeft (loze momenten)?
- ben je als ouders/team bereid om op structurele wijze iets te veranderen, zodat deze deelnemer straks een individueel afgestemd aanbod heeft?

We noemen dit draagvlak creëren. Doordat je met elkaar hebt vastgesteld wat de (on-)mogelijkheden van de deelnemer en van het bestaande aanbod is, kun je samen een plan maken. Zo kun je afspraken maken over de uitvoering en de verdeling van de verschillende taken. Je kunt elkaar dan ook stimuleren en de positieve resultaten met elkaar delen.

2.3

Observeren/observatielijst

Voorafgaand aan het aanbieden van een activiteit, is het belangrijk te weten wat de deelnemer kan of niet kan. En welke (on-)mogelijkheden er in de nabije omgeving zijn: waar kunnen we een speelhoek gaan maken; waar/waaraan kunnen voorwerpen bevestigd worden. Om dit goed in kaart te brengen, starten we met het invullen van een observatielijst (zie bijlage).

Hierbij is het zinvol om ouders en/of anderen uit het netwerk te betrekken. Zij kunnen vanuit hun eigen ervaringen al veel punten van de observatielijst aangeven en toelichten.

Bij het maken van een begeleidingsplan kun je de belangrijkste informatie uit de observatielijst meenemen.

Specifieke informatie van de deelnemer is belangrijk bij Active Learning:

- motorische vaardigheden: welke bewegingen kan de deelnemer maken
- zintuiglijke waarneming: welke informatie komt binnen bij de deelnemer
- alertheid: op welke momenten is de deelnemer doorgaans actief
- prikkelgevoeligheid: hoeveel prikkels kan de deelnemer wel/niet aan
- emotionele ontwikkeling: op welk niveau maakt de deelnemer contact met anderen
- initiatief: zoekt de deelnemer vanuit zichzelf contact
- materiaal: wat is er aanwezig en welke ruimte kan gebruikt worden
- loze momenten: wanneer heeft de deelnemer wél iets te doen, en wanneer níet

Door de observatielijst met elkaar te doorlopen, komen al deze aspecten aan bod. Wanneer er over een punt in de observatielijst niet meteen iets gezegd kan worden, kan dit punt later samen met de ouders en/of andere betrokkenen nog eens apart geobserveerd worden.

2.4 Begeleidingsplan

Na observatie wordt samen met de ouders en/of andere betrokkenen een begeleidingsplan opgesteld. Stel een hulpvraag en een doel op met elkaar, wat wil je bereiken met de inzet van Active Learning? Het is goed deze verwachting naar elkaar uit te spreken, te weten dat je met elkaar naar hetzelfde doel toewerkt.

Maak het doel niet te groot. Als je toch een groter doel voor ogen hebt, deel deze dan op in kleine stapjes. Zo is het resultaat sneller zichtbaar en is het bij het niet-bereiken van het grotere doel ook duidelijk op welk punt dit aangepast kan worden.

Kies in je begeleidingsplan naar aanleiding van de observatielijst een activiteit uit die past bij de deelnemer en bij het doel. Beschrijf hoe je deze activiteit aanbiedt: op welke speelplek, op welk tijdstip van de dag en met welk materiaal. Beschrijf ook de begeleidingstechniek die hierbij toegepast moet worden. Door een duidelijke omschrijving van deze punten is een vast aanbod gedurende langere tijd gewaarborgd en niet afhankelijk van bepaalde begeleiders. Leg ook vast waar een overdracht ligt voor de begeleiders, zodat eventueel kleine aanpassingen ook goed doorgevoerd kunnen worden en iedereen op de hoogte kan blijven van de vorderingen.



Aan de slag met Active Learning



3.1 Specifieke materialen

Nu het begeleidingsplan klaar is, gaan we aan de slag. Binnen Active Learning wordt er gebruikgemaakt van een aantal specifieke materialen die in dit hoofdstuk aan de orde komen. We beschrijven waarvoor deze specifieke materialen gebruikt kunnen worden, welke effecten je kunt verwachten en bij welke houdingen van de deelnemer dit aansluit.

Kenmerken van de specifieke materialen zijn:

- Er is een duidelijke afbakening, die altijd voelbaar en nabij is
- Minimale handeling geeft maximale feedback
- Doordat alle voorwerpen vastzitten, blijft het voorwerp binnen de belevingswereld van de deelnemer
- De deelnemer wordt geprikkeld om op onderzoek uit te gaan, omdat er (vaak) verschillende soorten prikkels worden aangeboden
- Voorwerpen zijn eenvoudig te verwisselen
- Herhaling is eindeloos mogelijk
- Deelnemer kan zelf het tempo bepalen

Omdat niet iedereen over deze specifieke materialen beschikt, vermelden we ook hoe je dergelijke specifieke materialen zelf kunt maken. Uiteraard staat het iedereen vrij om met de nodige creativiteit variaties te bedenken. Houd hierbij wel de veiligheid van de deelnemer in het oog.

De specifieke materialen worden altijd gecombineerd met zintuiglijke voorwerpen. Deze voorwerpen worden aan de materialen bevestigd. Hiermee garanderen we de nabijheid van de voorwerpen voor de deelnemers. Door voorwerpen te bevestigen of de bewegingsuitslag van het voorwerp te beperken, verdwijnen de materialen niet opeens.

Voor de keuze van voorwerpen bij de genoemde specifieke materialen, verwijzen we naar de lijst verderop in dit werkboek. Deze lijst bevat meerdere voorbeelden die aansluiten bij de verschillende zintuiglijke waarnemingen. Het staat iedereen ook hier vrij om andere materialen te gebruiken. En let ook hier op de veiligheid van de deelnemer.

Binnen Active Learning wordt bij het aanbieden van voorwerpen regelmatig gekozen voor bestaande gebruiksvoorwerpen. Voor slechtziende of blinde deelnemers met een verstandelijke beperking, zijn veel gebruiksvoorwerpen nog onbekend. De voorwerpen zijn veelal niet gezien of in de belevingswereld geweest.

Bij het aanbieden van deze voorwerpen hebben de deelnemers nog nauwelijks momenten gehad om een gebruiksvoorwerp in al zijn facetten te ontdekken. Alleen al bij een beker, waaruit je moet drinken, is het fijn om de vorm in handen te hebben gehad, te ervaren van welk materiaal iets is gemaakt, de klanken te herkennen van bijvoorbeeld het roeren van een lepel in de beker. Door deze gebruiksvoorwerpen tijdens Active Learning aan te bieden, doen



de deelnemers ervaringen op, die ze op een later moment ook bij het werkelijke gebruik van het voorwerp kunnen gebruiken. Plastic speelgoedmodellen van dergelijke voorwerpen komen in klank, tactiele ervaring e.d. niet overeen met de werkelijkheid. Probeer deze dus te vermijden.

Indien deelnemers een gebruiksvoorwerp gebruiken als verwijzer in de communicatie, is het goed om te letten op verschil in kleur of vorm. Door onderscheid te maken in bijvoorbeeld het kopje dat aangeeft dat er gedronken gaat worden en het kopje dat in een spel gebruikt kan worden, voorkom je verwarring.

3.2

Klaar voor de start...

Deelnemer

- Ga na voor welke voorwerpen de deelnemer interesse heeft. De observatielijst helpt je bij het kiezen van de juiste voorwerpen.
- Maak de duur van de activiteit niet te lang (5 min).
- Zorg ervoor dat de deelnemer prettig in zijn vel zit, verschoond is en heeft gegeten en gedronken.
- Bied de activiteit aan en observeer hoelang de deelnemer geïnteresseerd blijft. Soms heeft de deelnemer tijd nodig om te wennen aan een nieuwe activiteit. Een volgende keer is het wellicht wel mogelijk om een reactie uit te lokken.

Fysieke omgeving

- Creëer een speelhoek waarin de deelnemer zich vrij kan bewegen.
- Zorg voor een veilige speelplek: zijn de voorwerpen goed gefixeerd, kan het materiaal niet omvallen, zijn er geen scherpe randjes of hoekjes?
- Pas de omgeving aan: voldoende licht, niet te veel andere geluidprikkels. Een kleine aanpassing, zoals een deur dichtdoen, kan ook al een positief effect hebben.
- Zorg voor voldoende contrast tussen het voorwerp en de achtergrond.

Netwerk

- Kies de juiste begeleidingstechniek, passend bij het ontwikkelingsniveau van de deelnemer.
- Kies een goed moment waarop je de activiteit aanbiedt en bepaal vervolgens hoeveel keer per week dit aanbod mogelijk is. Bijvoorbeeld viermaal in de week 's ochtends, omdat het dan rustig is.
- Spreek met elkaar af gedurende hoeveel weken de activiteit wordt aangeboden en rapporteer je bevindingen.
- Bouw de activiteit op. Door herhaling ontstaat herkenning bij de deelnemer, de reacties worden waarschijnlijk duidelijker en zullen toenemen.
- Bied de activiteit aan als de deelnemer voldoende energie heeft en voldoende alert is.
- In het begin is het belangrijk om mee te kijken: je kunt de handelingen van de deelnemer verbaal ondersteunen en stimuleren.
- Wees alert op overprikkeling. Haal dan meteen bepaalde voorwerpen weg. Mogelijk zorgt de prikkeling van één bepaald zintuig voor overprikkeling.
- Let op signalen van de deelnemer. Als de deelnemer duidelijk laat merken het niet meer leuk te vinden, moet de activiteit gestopt worden.
- Houd in de gaten of de deelnemer zich blijft interesseren voor de voorwerpen, indien nodig kun je nieuwe voorwerpen aanbieden.

Verder zijn een gezonde dosis creativiteit en intuïtie belangrijke eigenschappen bij het begeleiden van de deelnemer. Zeker als het gaat om contact maken met een deelnemer en een geschikte speelplek in de ruimte creëren.



Materialen en voorwerpen



4.1 Speelbord

Het speelbord is een bord waarin gaten zitten, zodat hier verschillende voorwerpen aan vastgemaakt kunnen worden. De voorwerpen kunnen bevestigd worden met touw of elastiek, zodat het effect bij loslaten verschillend is. Het bord kan aan de wand gehangen worden, of op een speelblad vastgezet worden. De grootte van het bord kan variëren, afhankelijk van de manier van gebruik. Het materiaal van het bord moet dusdanig zijn dat er sprake is van resonantie als voorwerpen opgepakt worden en weer losgelaten worden en zo tegen het bord aan vallen.

De deelnemer hoeft ook hier maar een kleine beweging te maken om een reactie te krijgen.

Het speelbord wordt vooral gebruikt als de Little Room te weinig ruimte biedt voor de deelnemer, de deelnemer niet in liggende



houding actief kan zijn, of als de Little Room niet als prettig ervaren wordt.

Het speelbord kan gebruikt worden om met de handen of met de voeten te exploreren. Anders dan de Little Room, vraagt het daardoor een meer gerichte motorische vaardigheid van de deelnemer en blijft het meer beperkt tot enkele gebieden. Bij snelle overprikkeling kan dit daardoor prettiger zijn in gebruik. Ook hier kunnen de voorwerpen door de gaten bevestigd worden en met wasknijpers of sleutelringen vastgezet worden, zodat ze makkelijk te wisselen zijn.

Alternatieven:

Wandhaakjes

Een rij haakjes (kleine kapstok) kan gebruikt worden om materiaal aan de wand te bevestigen. Hierbij moet de wand zelf wel genoeg resonantie geven.

Stang bovenop speelblad

Als er langs de bovenkant van een speelblad een stang bevestigd is, kunnen hier ook voorwerpen aan gehangen worden. Deze resoneren dan op het speelblad, zodat hetzelfde effect ontstaat.



4.2 Little Room

De Little Room is een box, waarbij de zijkanten en bovenkant afgesloten zijn. Aan deze zijkanten en bovenkant zijn allerlei voorwerpen bevestigd met touw of elastiek. Afhankelijk van deze keuze geeft de aanraking van het materiaal verschillende ervaringen. Er worden verschillende zintuigen geprikkeld door de geluiden, het visuele effect van de beweging en de verschillende tactiele ervaringen. Door de

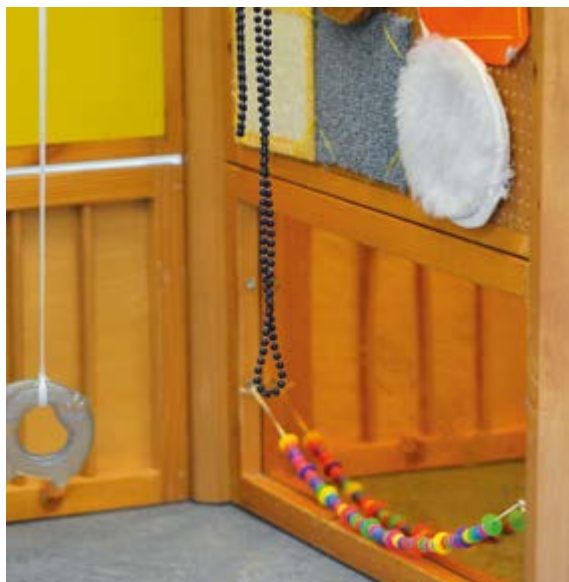
verschillende posities van de voorwerpen wordt ook het ruimtelijk inzicht gestimuleerd.

Doordat de box klein is qua ruimte en afgesloten is, zijn kleine bewegingen al genoeg om resultaat te hebben en worden geluiden versterkt. Dit kan extra versterkt worden door het gebruik van de resonantieplank op de grond (zie toelichting later in het werkboek).

De deelnemer in de Little Room ervaart zo bij elke beweging een reactie, waardoor hij zich bewust wordt van zijn eigen handeling, hoe klein deze ook is.

Voor de deelnemer is de ruglig vaak een prettige houding. Let er wel goed op dat lampen of andere lichtbronnen boven de Little Room niet in de ogen van de deelnemer schijnen. Als de deelnemer alleen in zijlig kan liggen, moet de positionering van de voorwerpen hierop aangepast worden. Het is voor de deelnemer prettig om eerst te liggen en dan voorzichtig de Little Room over hem heen te kantelen.

Let erop dat er geen voorwerpen direct in het gezicht van de deelnemer komen. Door de bovenkant van de Little Room doorzichtig te houden, is het mogelijk om de deelnemer te volgen in zijn/haar bewegingen. Wees alert op overprikkeling, omdat de deelnemer zich in de Little Room niet kan terugtrekken. In de bovenkant van de Little Room zitten tevens



gaten. Door deze gaten kunnen voorwerpen bevestigd worden. Het touw of elastiek kan met een knijper of sleutelring gefixeerd worden. Hiermee kan het voorwerp ook makkelijk verwisseld worden.

Voorbeelden van voorwerpen vind je aan het einde van dit hoofdstuk. Probeer te variëren tussen voorwerpen die een beroep doen op de verschillende zintuigen. Voor sommige deelnemers is een snelle wisseling prettig, voor anderen is het prettig om langer dezelfde voorwerpen te ervaren.

Alternatieven:

Tentje

Een tentje kan eenzelfde afgebakende ruimte bieden. Hierbij is de resonantie door de wanden echter minder goed. Bij het aanbieden van visuele prikkels moet er ook goed gelet worden op verduistering door de tent eventueel extra af te dekken.

Doos

Bij mensen thuis is het mogelijk om gebruik te maken van een grote kartonnen doos (bijvoorbeeld van een koelkast of iets dergelijks). Ook hier kunnen voorwerpen aan de zijkant geplakt worden, en door middel van gaten in de bovenkant dingen opgehangen worden.

Voor het zicht op het kind/de deelnemer is het dan mogelijk om boven en aan de zijkanten een kijkgat te houden.

4.3 Speelschort en speelband

Een speelschort is een schort waar voorwerpen aan vastzitten die de deelnemer kan manipuleren. Doordat de deelnemer het schort draagt, zijn de voorwerpen altijd dichtbij. Deze schorten bestaan in diverse variaties, met en zonder mouwen.

Een speelband is een band waar een voorwerp of meerdere voorwerpen aanzitten die de deelnemer kan manipuleren. Denk aan een band om het middel, maar een band om de enkel of om de pols kan natuurlijk ook.

Doordat de deelnemer de band draagt, zijn de voorwerpen altijd dichtbij. Beide zijn goed te gebruiken als de deelnemer de neiging heeft om met de hand veel op eenzelfde plek van het lichaam aan de kleding te frunniken. Met het schort of de band is dan juist op deze plek

variatie aan te brengen. Dit geldt ook voor deelnemers bij wie het moeilijk is om de handen gericht in te zetten waardoor ze veel bij het eigen lichaam blijven. Bij het speelschort en de speelband is er geen sprake van resonantie, waardoor (afhankelijk van het materiaal) auditieve prikkels minder sterk aanwezig zijn. Door sleutelringen op een speelschort vast te zetten, kunnen de voorwerpen aan het schort makkelijk gewisseld worden.

Alternatieven:

Oude kleding

Een kledingstuk dat niet meer veel gebruikt wordt maar nog wel past, kan gebruikt worden als speelschort. Zorg ervoor dat de materialen goed bevestigd zijn, zodat ze er niet afgetrokken kunnen worden. Door het aannaaien van sleutelringen, kunnen voorwerpen afwisselend



hieraan vast geknoopt worden. Ook kan er gebruikgemaakt worden van klittenband, dat stevig genoeg is om niet snel losgetrokken te worden. Klittenband kan echter ook een afleidende prikkel zijn.

Keukenschort

Een keukenschort kan op dezelfde manier als hierboven beschreven, worden toegepast. Het schort is voor veel deelnemers (ook voor degenen die liggen) makkelijk aan te doen. Zorg ervoor dat ze het schort niet makkelijk helemaal los kunnen trekken.

Sok of handschoen

Vergelijkbaar met de band is ook het gebruik van een sok of handschoentje met materiaal hierop bevestigd. Als de deelnemer alleen lichte bewegingen met de handen of voeten maakt, kun je op een dergelijke manier toch plaatselijk een effect laten plaatsvinden.



4.4 Speelboog

De speelboog is een stevige boog, die geplaatst kan worden over een deelnemer in zijn meest gunstige houding om tot beweging te kunnen komen. Deze kan gebruikt worden bij het liggen, het zitten in de rolstoel, het staan in de statafel etc. Speelbogen zijn in diverse modellen te



verkrijgen. De boog kan gebruikt worden om er verschillende voorwerpen aan te hangen. De boog kan zo geplaatst worden dat deze door beweging van een lichaamsdeel reactie veroorzaakt. Ook bij de speelboog is geen sprake van resonantie, zodat afhankelijk van het materiaal de auditieve prikkels minder sterk aanwezig kunnen zijn. Bij het ophangen van de voorwerpen kan gebruikgemaakt worden van touw of elastiek, zodat de reactie bij het aanraken en loslaten verschilt.

Let erop dat de deelnemer door zijn houding niet met het gezicht in de materialen hangt. Bij de positionering van de stang met materialen ten opzichte van de deelnemer, moet er rekening gehouden worden met de mogelijkheden van de deelnemer om zijn handen in te zetten. In liggende positie kan de boog ook bij de voeten geplaatst worden.

Alternatieven:

Wasrekje

Er bestaan hangende ronde wasrekjes, vaak gebruikt op een camping. Deze zijn bruikbaar als speelboog. Door het rekje boven de deelnemer/het kind te hangen, kunnen er op dezelfde manier als bij de speelboog materialen aan gehangen worden.

Kledingstang

Er bestaan kledingstangen die tussen vloer en plafond in geklemd kunnen worden. Deze kunnen

daardoor ook goed naast een deelnemer/kind in een rolstoel geplaatst worden.

Vervolgens kunnen er aan de haken materialen gehangen worden.

(was)lijn

Door het spannen van een (was)lijn boven de deelnemer/het kind kan de mogelijkheid gecreëerd worden om materialen te bevestigen. Maak in de lijn knopen, zodat de materialen niet gaan schuiven.



4.5 Speelgoedkist

De speelgoedkist is een begrensde ruimte waar voorwerpen in kunnen. Dit kunnen losse voorwerpen zijn, maar ook voorwerpen die verschoven kunnen worden over een draad of stang. Deze kist is goed te gebruiken voor deelnemers die vooral zittend actief kunnen zijn.



Bij het verschuiven van de voorwerpen in de kist, worden geluiden ervaren. Tevens ervaart de deelnemer de tactiele eigenschap van de materialen. En door het aanbrengen van goed contrast neemt de deelnemer de visuele prikkels beter waar. Losse voorwerpen vallen terug in de kist, waardoor de auditieve prikkel sterker wordt.

De deelnemer wordt door alle prikkels gestimuleerd om de voorwerpen te manipuleren. Als de deelnemer vaak voorwerpen weggooit, dan kun je de voorwerpen fixeren aan de wanden van de

kist. Wissel de voorwerpen afhankelijk van de behoefte van de deelnemer af. Hierbij kan ook een deel van de voorwerpen vervangen worden, zodat er altijd iets bekends in de kist zit.

Bij het bevestigen van voorwerpen aan een draad, kunnen er aan de zijkant van de doos gaten gemaakt worden, waar de draad aan de buitenkant met een knijper of sleutelring wordt bevestigd. Door deze los te halen, kunnen de voorwerpen aan de draad gewisseld worden. Bij losse voorwerpen is het verwisselen eenvoudig.

Alternatieven:

Eigen dozen

Als speelgoedkist zijn diverse eigen dozen te gebruiken. Let er hierbij op dat deze veilig zijn in gebruik en geen scherpe randen hebben. Tevens is het goed om te letten op de voorwerpen die in de doos gestopt worden. Welke klank geeft de doos bij het manipuleren van de voorwerpen in de doos? Juist door dozen af te wisselen, kun je wat betreft beleving variëren.

4.6 Resonantieplank

De resonantieplank is een grote dunne plank die op latjes bevestigd is, zodat de plank iets van de grond getild wordt. Als de deelnemer op de plank ligt en met zijn lichaam of met voorwerpen beweegt, worden geluiden die hiermee veroorzaakt worden geresoneerd door de plank.

Door deze resonantie ervaart de deelnemer veel meer dat hij bewegingen maakt. En ook de geluiden die de beweging veroorzaakt, worden versterkt waargenomen. De plank kan los gebruikt worden, maar ook in combinatie met de voorgaande materialen. Vooral de combinatie met de Little Room wordt veel gebruikt.

De deelnemer moet direct op de plank liggen. Bij het gebruik van een deken of iets dergelijks is het effect weg. Daarom is het niet mogelijk de plank te gebruiken bij deelnemers die de ondersteuning van kussens en dergelijke nodig hebben. De plank is eenvoudig zelf te maken.



4.7 Essef board

Het essef board bestaat uit twee planken, waartussen springveren geplaatst zijn. Het bord kan gebruikt worden om de activiteit in de benen te activeren; tevens stimuleert het de inbreng van kracht.

Het essef board kan gebruikt worden in combinatie met schommels. Het board wordt hierbij zo geplaatst dat de voeten tegen het board aan komen en er weer los van komen. Het board kan hierbij horizontaal en verticaal gebruikt worden. Door de veren ervaart de deelnemer druk als hij met de voeten tegen de plank aan komt. Ook kan er aan de plank materiaal vastgemaakt worden, dat bij het aanraken van de plank een reactie veroorzaakt. Dit gebeurt ook als er iets op de plank gelegd wordt.

Bij een buikligging van de deelnemer over een steun heen, kan het board ook bij de voeten geplaatst worden voor gebruik. Ook hier kan hij horizontaal gebruikt worden of bevestigd worden aan de muur.

4.8 De voorwerpen

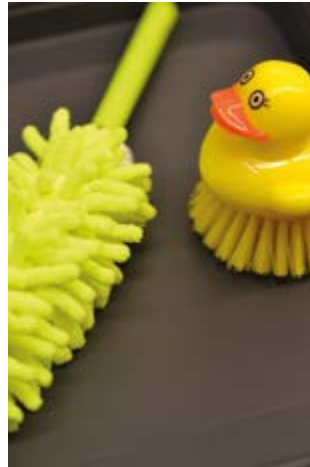
Visueel

- Folie
- cd'tjes
- kokertjes beplakt met folie
- (knipper)lampjes
- zwart-witmaterialen
- kerstboommaterialen (kerstslinger, plastic kerstballen, kerstketting enz.)
- inpakpapier met patronen
- zaklamp
- knuffels met duidelijke contrastkleuren
- fel gekleurd plastic bestek of serviesje
- boekjes/plaatjes met duidelijke tekening of duidelijk contrast
- spiegeltjes
- papillotten
- fietslampjes
- lichtslang



Tactiel

- kraakfolie
- grasmatje
- washandje met sprieten
- sprietenbal (of met andere structuur)
- veertjes
- tandenborstel
- zwabber/mop
- babyspeelgoed met verschillende tactiele onderdelen
- verschillende lapjes/slierten stof (met verschillende structuren)
- sjaltjes
- stukjes schuurpapier
- zeemleren lap
- verschillende borstels
- stoffen voelzakjes opgevuld met bijvoorbeeld watjes of pasta
- (kralen) kettingen
- rietjes
- verschillende soorten touw
- pompon (cheerleader)
- papillotten
- eierdoos
- krullers
- beker
- bordje
- plastic bestek
- pollepel
- klopper



Auditief

- belletjes
- kokertjes gevuld met divers materiaal
- babyspeelgoed met geluid
- rinkelbal
- windgong
- regenkoker
- eenvoudige muziekinstrumentjes
- ratels
- papier
- lepels (bijvoorbeeld maatlepels, pollepel, melkklopper)
- rietjes
- bosje oude sleutels
- thee-ei met knikker erin
- kookwekker
- servies (borden, bekers, schaaltes)
- muziekdoosje
- bierdopjes op ijzeren dienblad
- schelpen op ijzeren dienblad.
- washand vullen met knisperfolie
- ballon met rijst of bonen
- lege koffie- of chipszak
- koord met plastic doppen



Geur/reuk

- stoffen zakjes/potjes met verschillende geuren erin (bijvoorbeeld koffie, kaneel, chocopoeder, hagelslag, mandarijn)
- lapjes stof besprenkeld met geurolie
- knuffels met geur
- aromalamp
- koffiezetapparaat
- geurstokjes
- geurolie
- nagellak
- autogeurhanger
- bloemen (echt of kunst met geurtje)
- shampoo/badschuim (eventueel in voetenbad)
- tandpasta (eventueel met tandenborstel)
- geurpennen/stiften.



Persoonskenmerken/ kwaliteitsaspecten	Beschrijving: omcirkelen wat van toepassing is	Toelichting
Het voorkeurskanaal:	Voelen - kijken - luisteren - bewegen - ruiken - proeven	
Specifieke gegevens m.b.t. andere zintuigen:	Slechthorend - ondergevoeligheid / overgevoeligheid m.b.t. tactiele systeem - ondergevoeligheid/ overgevoeligheid m.b.t. beweging (licht toe)	
Gezondheidstoestand:	Met welke gezondheidsaspecten moet rekening worden gehouden? (bijvoorbeeld epilepsie)	
Waar is motorische activiteit mogelijk?	Hoofd - rechterarm/hand - linkerarm/hand - rechterbeen/ voet - linkerbeen/voet	
De beste uitgangshouding (om tot handelen te komen):	Ruglig - ruglig gesteund - buiklig - buiklig gesteund - zit (los op de mat) - zit, in eigen stoel - in statafel - in schommel - in bouncer - in hangmat	
Materiaalvoorkeur:	Hard - zacht - kauwbaar - met geluidje - speelt altijd met dezelfde materialen - wordt geprikkeld door nieuwe materialen	
Beschrijf lievelings- speelgoed of lievelingsspel:		

Persoonskenmerken/ kwaliteitsaspecten	Beschrijving: omcirkelen wat van toepassing is	Toelichting
Welke handelingen zijn mogelijk?	<p>Ongerichte bewegingen – gericht reiken en grijpen – vasthouden en loslaten – reiken/grijpen/pakken/loslaten combineren met bijbehorende tactiele en auditieve input – manipuleren – manipuleren, voelen en luisteren – objectvergelijking aan de hand van actieve manipulatie en tactiele exploratie</p>	
Toont de cliënt initiatief om contact te maken?	<p>Geen – contact met eigen lichaam – ongericht contact met materialen in nabije omgeving – maakt actief contact met materialen in nabije omgeving – is actief op zoek naar materialen in nabije omgeving – zoekt actief contact met personen in zijn omgeving (hoe?) – zoekt actief contact met persoon in zijn omgeving om een spelhandeling op gang te brengen</p>	
Stereotiep gedrag:	<p>Herhaalt bepaalde lichamelijke handelingen – sprake van wiegen – herhaling in geluiden – steeds dezelfde handeling met materiaal – wil alleen maar met</p>	

Persoonskenmerken/ kwaliteitsaspecten	Beschrijving: omcirkelen wat van toepassing is	Toelichting
	<p>één bepaald speeltje bezig zijn op een herhalende manier</p>	
<p>Variatie in speelgoed:</p>	<p>Varieert zelf in materiaalkeuze - varieert in materiaalkeuze bij aanbod van een begeleider - kan zich per spelmoment maar op één materiaalkeuze richten - speelt het liefst altijd met hetzelfde materiaal- kan zich moeilijk op een bepaalde keuze richten, springt snel over op iets anders</p>	
<p>Beschikbare ruimte:</p>	<p>Heeft een rustige, afgebakende speelplek tot zijn beschikking - speelt alleen in een ruimte waar ook anderen aanwezig zijn - verlichting in de ruimte kan wel/niet worden aangepast - (licht toe)</p>	
<p>Aanwezige spelmaterialen:</p>	<p>Er is wel/niet voldoende spelmateriaal aanwezig - Materiaal kan wel/ niet op een goede manier gefixeerd worden</p>	

Persoonskenmerken/ kwaliteitsaspecten	Beschrijving: omcirkelen wat van toepassing is	Toelichting
Begeleidingstechniek	Nabijheid - spiegelen - interactie - meehelpen - oorzaak-gevolg	
Zijn er loze momenten?	Beschrijf deze momenten, wanneer en hoe vaak op een dag?	

Download de losse observatielijst op: www.visio.org/activelearning

Verantwoording

Dit werkboek is geschreven door de projectgroep Active Learning. De projectgroep bestaat uit:

- Anouk Dirkse, leraar ondersteuner, Visio Onderwijs Breda
- Marja Knegt, ontwikkelingsbegeleidster, Visio R&A Heerhugowaard
- Linda van Oevelen, Coördinerend Client Begeleidster, Visio W&D de Blauwe Kamer Breda; ambulante begeleidster, Visio R&A Breda
- Tineke Ploeg, ambulante begeleidster, Visio R&A Hoozeveer
- Martien Rienstra, ergotherapeut, Visio R&A Amsterdam
- Wendy Timmermans, ambulante begeleidster, Visio R&A Den Bosch

De observatielijst Active Learning is voor een deel ontleend aan de OSKK-lijst van de Visio-spelbegeleidingsmethode: 'Spelontwikkeling en spelbegeleiding van slechtziende en blinde kinderen' van Y.H. Moleman, E.G.C. van den Broek en E.G.C. van Eijden (2009).

De theorie van Active Learning is beschreven in 'Active Learning' van Martien Rienstra.

Dit boek is te vinden als digitale uitgave op www.visio.org. In deze uitgave is ook een uitgebreide literatuurlijst terug te vinden.

De grondlegger van Active Learning is dr. Lilli Nielsen. Van haar hand zijn de volgende boeken verschenen:

- The Comprehending Hand (1976)
- Spatial Relations in Congenitally Blind Infants (1988)
- Are You Blind? (1990)
- Space and Self (1992) (promotie onderzoek naar het effect van de Little Room)
- Early Learning Step By Step (1993)
- Functional Scheme: Final Skills Assessment (1976).

Active Learning internationaal:

www.activelearningspace.org

www.lilliworks.com

Mensen met een visuele beperking kunnen bij Koninklijke Visio terecht. Ook als zij daarnaast een verstandelijke, lichamelijke of andere zintuiglijke beperking hebben. Visio helpt om een goed antwoord op vragen te vinden. Bijvoorbeeld over hulpmiddelen, onderwijs, wonen, werken of hobby's. Verspreid over heel Nederland vormen Visio-medewerkers een deskundige partner voor cliënten, bewoners, leerlingen en hun omgeving. Vakmanschap, innovatie, bezieling en samenwerking staan daarbij centraal.

Active Learning is een behandelmethode voor kinderen en volwassenen met een (zeer) ernstig meervoudige en visuele beperking en een ontwikkelingsleeftijd van 0 tot 24 maanden. De methode is ontwikkeld door dr. L. Nielsen (1926-2013) en biedt een theoretische basis met praktische handvaten. Active Learning richt zich vooral op cliënten die weinig actief zijn, of die door hun beperkingen moeilijk zelf tot een activiteit kunnen komen. Dit werkboek gaat met name in op de praktische handvaten die de methode Active Learning biedt. De korte theoretische inleiding beschrijft de betekenis van Active Learning, voor wie het bedoeld is, en hoe je het binnen het gezin of de groep kunt gebruiken. Het werkboek bevat tevens de beschrijving van specifieke materialen en voorwerpen die bij de methode horen. Er zijn foto's toegevoegd om de beschrijvingen te verduidelijken. Ook worden er praktische tips gegeven en alternatieve materialen genoemd. Naast dit werkboek bestaat er een Active Learning theorieboek en training. Voor meer informatie: www.visio.org/activelearning.